

УДК 323.2(497.1)(049.3)

<https://doi.org/10.22182/>

ajp.1622021.5

Приказ

Саво Симић*

*Институт за политичке
студије, Београд*

**САВРЕМЕНА
ЕМОКРАТСКА КРИЗА
КАО ПОСЛЕДИЦА
ФИНИСАНИХ
ЛИТИЧКИХ
ПРОТЕСТА И ЕРОЗИЈЕ
ГРАЂАНСКЕ МОЋИ****

**ОМЕТЕНА
ДЕМОКРАТИЈА**

Globalna politika protesta

IVAN KRASTEV

TRAG

Иван Крастев. 2017. *Ометена
демократија - глобална
политика протеста.*

Београд: Службени гласник,
стр. 70

** Имејл адреса: savo.simic95@gmail.com.

* Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

Слично претходној књизи истоименог политиколога „С вером у неповерење“ Крастев попут домино ефекта наставља разматрање неуспеха или тренутног незадовољства грађана представничком демократијом. Конкретно у „Ометеној демократији“, концизним усмерењем ка динамици политичких протеста цивилног друштва и демократије. Како аутор истиче, његова намера није обелодањивање скривених научних сазнања путем испитивања образаца (не)успеха протеста у свргавању ауторитарних режима или смене власти, ригидне класификације протеста или појединих техника у њиховом спровођењу (12). Иако је важно разликовати продемократске и/или изборне протесте од оних орјентисаних на проблеме друштвене неједнакости, незапослености или корупције, протесте организоване од стране опозиције од оних који су настали спонтано, под утицајем организација цивилног друштва или пак владе, протесте који су одобрени власти од оних који се сматрају нелегалним, употреба великих скупова података каткад може представљати ограничавајући фактор у ширем пољу посматрања великих таласа протеста (16). Крастев покушава да упореди не само особине серија савремених протеста са

краја прве и почетком друге деценије 21. века и оновремених протеста из периода 1848. године или оних из шездесетих и седамдесетих година 20. века, већ и да утврди зашто садашњи политички протести не изазивају очекиване политичке промене. Протести не смењују оне на власти, а када то успеју да учине нова власт спроводи исту политику претходне власти.

Прва особине којима Крастев именује нове протесте јесу ненасиље или тежња мирним средствима, неочекиваност и спонтаност. Речима аутора, кладити се на насиље у протесној политици данас, је заправо унапред изабрани исход - пораз. Наводећи једну студију о протестима, рађену од 1900. до 2006. године, показује да су ненасилни протести имали два пута веће шансе за успех у односу на насилне политичке протесте. Неочекиваност и спонтаност изражене су кроз догађаје који су иницирали протесте, мада нужно нису морали бити узроковани њима. Ретко ко би у политичком свету могао наслутити да би самоспаљивање једног уличног продавца Мухамеда Буазизија у Тунису могао бити увод у арапско пролеће. У Украјини је, поред удаљавања од Европске уније - Евромајдан, разбијање демонстрација проевропских студената био повод за масовне протесте у тој земљи. Као добар

домаћи пример могу се узети протести у Србији из 2018. године под називом „1 од 5 милиона“, иницирани физичким нападом на лидера „Левице Србије“ Борка Стефановића. Такође модерни политички протести су масовни, репрезентују конгломерат појединаца и друштвених група потпуно различитих политичких оријентација. Сумирајући руске протесте 2011. године Крастев каже да су на њима раме уз раме учествовали националисти, либерали и левичари, незамислива гомила људи на истом месту (43). Особине протеста прожете су карактеристикама нових друштвених покрета. Они потпуно одбацују хијерархију, политичку репрезентацију од стране било којих политичких представника. У њиховом анти-политизујућем карактеру, значајну улогу играју друштвени медији, средства комуникације којима се гаји анти-централизациска структура. Нови друштвени покрети и пратећи протести најчешће су без идеолошког пртљага, чиме се доводи у питање онтологија захтеваних промена. Док су покрети попут марксистичког имали за план успоставу егалитараног друштва посредством диктатуре пролетеријата и укидања приватне својине или покрети из шездесетих који су се залагали за

прекид међународних сукоба и уздизање еколошке свести, дотле су нови друштвени покрети без кохерентне теоријске подлоге. „Они уживају да буду заједно, уживају да се заједно боре, али немају колективни пројекат“ (24). Они су пракса без теорије (60). С тога Крастев наводи да нови протести неретко носе имена фирми или компанија друштвених медија попут „Фејсбук револуција“ или „Твитер побуна“. Кључна разлика је управо у томе што савремени протести нису полазишно и исходишно идејно усидрени и што слично песми Београдског синдиката „Систем те лаже“, одбијају сваку врсту политичког представљања.

Разлог стања савремених глобалних протеста, Крастев објашњава Фукујамином тезом о порасту (не)моћи глобалне средње класе – до 2030. ће глобално имати скоро дупло већи број припадника у односу на 2009. годину - која се не дефинише својим дохотком већ својим вредностима и идентитетом. Крастев сматра да у средњој класи постоје поделе на националну буржоазију и либертаријанско грађанство. У одређеном смислу део средње класе је прерастао националну државу. Некада космополитска аристократија замењена је космополитском средњом класом, чија референтна тачка

упоређивања није друга класа у оквиру истог друштва него средња класа других држава. Либертаријанско грађанство представља ту глобалну средњу класу која је усмерена ка дерегулацији и тржишту, скептична према држави она тражи контролу над њеним активностима. Политичка амбиција либертаријанског грађанства није смена тренутне владе у држави него њен константан надзор. Припадници ове средње класе нису симпатизери радикалне политичко-друштвене промене, они су критичари тј. заговорници веће ефикасности, одговорности и транспарентности власти. Друга значајна личност у разматрању бугарског политиколога на кога се ослањао и у књизи „С вером у неповерење“, Алберт Хиршман, заступник је идеје да се грађани у борби са лошим институцијама служе стратегијом излаза и стратегијом гласа. Мада ове две стратегије нужно не морају бити супротстављене, њихова комплементарност није уобичајена у политичком животу. Прва од њих подразумева грађанина - емиграната. Одласком из система он одустаје од покушаја спровођења институционалних промена. Друга захтева од грађанина да се задржи у систему покушавајући да га реформише изнутра, што

као предуслов изискује његову лојалност тим институцијама. У том оквиру Крастев поставља веома необично питање: Да ли се стратегија гласа протесном политиком данас трансформисала у стратегију излаза или ојачала њен утицај?

Кроз два веома различита протеста 2013. године у Бугарској, доказује тврдњу да ниједан од њих није успео да промени изабране представнике власти. Када је Влада поднела оставку на првим протестима, нови избори су опет довели на власт исте политичке представнике. Када су се на јунским протестима захтевали поновни превремени избори, истраживања јавног мњења су дала исту прогнозу изборне победе владајуће коалиције. У Русији протести средње класе започети крајем 2011. године били су производ изборних манипулација и корупције упркос чињеници да се у руском друштву није живело слободније и богатије. Ефекат друштвених медија дао је лажну слику да учесници протеста репрезентују већину руског становништва. То је један од разлога зашто се протести нису проширили на периферију државе. Незадовољни политичком понудом опозиције грађани су захтевали нове изборе и алтернативу Путиновој личности. На Тајланду су антидемократски протести

2013. године имали за циљ опструкцију избора, последично јер средња класа није успела да буде конкурент владајућој коалицији сељака и породице Шинаватра. Протести у Турској из 2013. године настали су из еколошке побуне, а прерасли у супротстављање Ердогановом ауторитаризму. Слично Русији, протести су окупили грађане из различитих политички породица. Ердоганова оставка а не превремени избори били су захтев демонстраната.

Проблем савремене демократије је проблем малих улога на изборима. Ако су улози превелики грађани постају политички „прегрејани“, док мали улози одвраћају интересовање грађана за политику. Грађани не верују да избори имају моћ да произведу политичке промене нити да политички представници поседују легитимитет да их представљају. Уједно су фрустрирани јер њихове политичке елите немају моћ чак и у случају промене власти. Ако знају какве промене желе грађани не знају како да их спроведу у дело. Кога грађанин да окриви за лоше економско стање пита се Крастев, да ли Брисел, представнике владе, мултинационалне компаније или тајкуне који се крију иза владе. Не постоји јединствен објекат кривице зато што су

у умреженом свету као и у „Убиству у Орјент Експресу“ сви делимично одговорни.

Глобализација је ојачала елите и припаднике средње класе, али неминовно ослабила гласача. Некада је грађанин рефлектовао потрошача, радника и војника, док су данас роботика, вештачка интелигенција, и дронови еквивалентан - ако не и ефикаснији - супстрат грађанину. Глас грађана на изборима постаје другоразредног карактера јер од њега политичке и економске одлуке све мање зависе. „Зашто би Грци или Португалци одлазили на гласање када савршено добро знају да ће политика следеће владе бити идентична као политика садашње?“ (38). По много чему данашњи протести подсећају Крастева на кажњавање патриција од стране плебејаца одласком из града (59). Тим чином на уму нису имали промену власти већ - увођењем институције трибуна који је имао право вета на одлуке сената - промену принципа по којима се моћ врши. Савремени протести су реактивни, не револуционарни. Појавом глобалне економске кризе стратегија излаза губи релевантност. Крастев нас у том маниру усмерава да промишљамо шта би било да 1989. године није постојала Западна Немачка. Маргинализацијом стратегије гласа и недостатком визије будућности, у глобалној

скучености стратегије излаза на једној страни и трансформацијом стратегије гласа у стратегију излаза кроз фразу „ако побуна пропадне, одлазимо“, савремени протести осуђени су да ометају демократију, али да им се она посредством бумеранга конкретних политика изнова враћа на даље ометање.

---

* Овај рад је примљен 08. октобра 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 22. децембра 2021. године.